

توصیه معصومین(ع) به فهم قرآن کریم؛ ناقض ادله طرفداران تفسیر روایی محض

طرفداران مکتب تفسیری روایی محض معتقدند که بهره ما از معانی قرآن به همان مقدار است که در روایات بیان شده است، در حالی که روایات متعددی در دست است که در آنها ائمه(ع) مخاطبان خود را به فهم قرآن ارجاع داده‌اند و این خود شاهی بر امکان فهم قرآن - مازاد بر روایات - از سوی غیر معصومین است.

طرفداران مکتب تفسیری روایی محض معتقدند که بهره ما از معانی قرآن به همان مقدار است که در روایات بیان شده است، در حالی که روایات متعددی در دست است که در آنها ائمه(ع) مخاطبان خود را به فهم قرآن ارجاع داده‌اند و این خود شاهی بر امکان فهم قرآن - مازاد بر روایات - از سوی غیر معصومین است.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، حجت‌الاسلام و المسلمین علی‌اکبر بابایی، عضو هیئت علمی گروه قرآن پژوهی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، دو فصل از فصول اثر جدید خود با عنوان «بررسی مکاتب و روش‌های تفسیری»؛ (فصل چهارم و پنجم) را به معرفی و نقد مکتب تفسیری روایی محض و معرفی نمونه‌هایی از این مکتب تفسیری در میان تفاسیر شیعه و اهل سنت اختصاص داده است.

حجت‌الاسلام بابایی در گفت‌وگو با ایکنا به بررسی برخی از ادله طرفداران مکتب تفسیر روایی محض و سپس نقد آن ادله پرداخت و اظهار کرد: در فصل چهارم از این کتاب، پس از تعریف مکتب تفسیری روایی محض، طرفداران این مکتب را به شکل مستند معرفی و دلایل قرآنی و روایی آنان را بررسی کرده‌ام؛ در این مبحث دسته‌بندی خاصی برای آیات و روایات مورد استناد انجام شده و پس از آن چند دلیل قرآنی، عقلی و روایی برای اعتبار تفسیر غیر روایی بیان شده است.

تفسیر عقلی قرآن در زمان معصومین(ع) هم وجود داشته است

وی با بیان این‌که در اثر خود چهار دلیل برای اعتبار تفسیر غیر روایی ذکر کرده است، تشریح کرد: تفسیر عقلی قرآن که در آن از سیره عقلا در فهم قرآن استفاده می‌شود، در زمان معصومین(ع) هم وجود داشته و رد و انکاری از سوی ایشان - نه از جانب پیامبر(ص) و نه از جانب ائمه(ع) - نسبت به این تفسیر نشده است و همین مطلب نشانگر آن است که روش عقلایی در تفسیر قرآن مورد امضای آنان بوده است.

این‌گونه نیست که اگر روایتی در توجیه معنای یک آیه نداشتیم، به کلی راه برای فهم آن آیه بسته باشد و ما می‌توانیم با تحلیل‌های صحیح ادبی، قرائن تاریخی، تدبرهای عقلی و فقهی و... مطالبی را از آن آیه بفهمیم

این محقق و قرآن‌پژوه تصریح کرد: طرفداران مکتب تفسیری روایی محض معتقدند که استفاده ما از قرآن فقط باید در حدی باشد که در روایات آمده و بهره ما از معانی قرآن به همان مقدار است که در روایات بیان شده است و مازاد بر آن، اگر از قرآن چیزی بفهمیم، معلوم نیست که مراد خداوند متعال باشد. بنده در این کتاب ادله آنها را نقل کرده و گفته‌ام که دلیلی بر این مدعا نیست.

طرفداران مکتب تفسیری روایی محض: تفسیر غیرمعصوم از آیات قرآن اعتبار ندارد

وی ادامه داد: طرفداران مکتب تفسیری روایی محض برآنند که ما نمی‌توانیم از آیات کریمه قرآن فهمی داشته باشیم؛ به اعتقاد برخی ما اصلاً نمی‌توانیم چیزی را از قرآن بفهمیم و برخی دیگر معتقدند که بخشی از قرآن را که ظاهر و آشکار است و نیازی به تفسیر ندارد، می‌توانیم بفهمیم، اما آن چه از قرآن که نیاز به تفسیر داشته باشد، نمی‌توانیم بفهمیم و فهم و تفسیر غیرمعصوم در زمینه این آیات اعتبار ندارد.

حجت‌الاسلام بابایی خاطرنشان کرد: بنده در این اثر حدود 24 آیه قرآن را در سه محور و 82 روایت را در هشت محور دسته‌بندی و کیفیت استناد طرفداران مکتب تفسیری روایی محض به آیات و روایات را بررسی و سپس دلایل آنها را برای این مدعا که «فهم مازاد بر روایات معلوم نیست که مراد خداوند متعال باشد»؛ نقد کرده‌ام.

یکی از دلایل اعتبار تفسیر غیرمعصوم، عرف عقلا در فهم متن است

وی اضافه کرد: یکی از دلایلی که برخی از هواداران مکتب تفسیری روایی محض ذکر کرده‌اند، این است که ما برای اعتبار تفاسیر غیرمعصومین دلیلی نداریم. ما در پاسخ به این مدعا گفته‌ایم که یکی از دلایل اعتبار تفسیر غیر معصوم سیره عقلاست و اینکه در عرف

عقلا با روش خاصی به تفسیر متن می‌پردازند و این روش در زمان معصومین (ع) نیز مطرح بوده و این شیوه عقلا در تفسیر، از جانب ایشان مورد انکار واقع نشده و بلکه از سوی ایشان تأیید و امضا شده است.

آیات تحدی؛ شاهی بر فهم قرآن از سوی غیرمعصومین

این عضو هیئت علمی گروه قرآن پژوهی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه افزود: همچنین آیات تحدی قرآن که مشرکان را دعوت به هم‌آوردی با قرآن کرده است، به خوبی نشان می‌دهد که آنچه مشرکان از آیات می‌فهمیده‌اند، اعتبار داشته و اگر مشرکین مراد خداوند متعال و معنای آیات را به هیچ نحو نمی‌فهمیدند، آن تحدی معنایی نمی‌داشت.

آیات ناظر بر ترغیب به تدبیر و پندآموزی نیز نشانگر امکان فهم غیرمعصومین از قرآن است

وی تصریح کرد: همچنین آیاتی از قرآن مانند آیه شریفه «وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ؛ و قطعاً قرآن را برای پندآموزی آسان کرده ایم، پس آیا پندگیرنده ای هست؟ (قمر/17) و نیز آیات بسیاری که ترغیب به تدبیر در قرآن کرده‌اند، نشان می‌دهد که بدون مراجعه به روایات نیز می‌توان مطالبی از قرآن فهمید. البته بدیهی است که غیرمعصومین نمی‌توانند تمام معانی و مراتب آیات قرآن را بفهمند، با این حال، این گونه هم نیست که به کلی از فهم قرآن ممنوع و محروم باشند.

طرفداران مکتب تفسیری روایی محض معتقدند که استفاده ما از قرآن فقط باید در حدی باشد که در روایات آمده و بهره ما از معانی قرآن به همان مقدار است که در روایات بیان شده است و مازاد بر آن، اگر از قرآن چیزی بفهمیم، معلوم نیست که مراد خداوند متعال باشد. بنده در این کتاب ادله آنها را نقل کرده و گفته‌ام که دلیلی بر این مدعا نیست

روایات متعدد ائمه (ع) در ارجاع مخاطبان به فهم قرآن؛ شاهی دیگر

این محقق و پژوهشگر عنوان کرد: همچنین روایات متعددی که در آنها امامان معصوم (ع) ما را به فهم قرآن (چه در اعتقادات، چه در احکام فقهی و ...) ارجاع داده‌اند، شاهی بر این مطلب هستند که غیرمعصومین هم می‌توانسته‌اند از قرآن چیزی بفهمند.

حجت‌الاسلام بابایی در توضیح این مطلب اظهار کرد: برای نمونه در نهج‌البلاغه آمده است که شخصی سؤالی درباره صفات خدای متعال داشته و امیرالمؤمنین (ع) خطاب به وی می‌فرماید: «فَانْظُرْ أَيُّهَا السَّائِلُ فَمَا ذَلِكَ الْقُرْآنُ عَلَيْهِ مِنْ صِفَةٍ فَاتِّمِّمْ بِهِ وَ اسْتَضِئْ بِنُورِ هِدَايَتِهِ؛ ای سؤال‌کننده! نگاه کن به آنچه که قرآن تو را بر صفت خدا دلالت می‌کند و از آن پیروی کن و روشنی بگیر؛

تفسیر غیرروایی اعم از تفسیر عقلی است

وی با تأکید بر این که این‌گونه روایات نشانگر آن است که غیرمعصوم هم می‌تواند از آیات قرآن مطالبی را بفهمد، خاطرنشان کرد: تفسیر غیر روایی اعم از تفسیر عقلی است، چرا که عقل در همه جا، حتی در تفسیر روایی نقش دارد. این‌گونه نیست که اگر روایتی در توجیه معنای یک آیه نداشتیم، به کلی راه برای فهم آن آیه بسته باشد و ما می‌توانیم با تحلیل‌های صحیح ادبی، قرائن تاریخی، تدبرهای عقلی و فقهی و ... مطالبی را از آن آیه بفهمیم.

این عضو هیئت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه گفت: تفاسیر روایی محض تفاسیری هستند که فقط به نقل روایت اکتفا کرده و هیچ توضیحی درباره روایت و آیه مطرح نکرده‌اند (مانند درالمنثور سیوطی، القرآن العظيم ابن حاتم رازی و تفسیر بخاری از تفاسیر اهل سنت و تفسیر عیاشی، تفسیر فرات کوفی، البرهان سیدهاشم بحرانی و نورالثقلین حویزی از تفاسیر شیعی) و بنده در فصل پنجم این کتاب به کاستی‌ها و نقاط ضعف این دسته از تفاسیر اشاره کرده‌ام.

یادآور می‌شود حجت‌الاسلام و المسلمین بابایی در کتاب تازه منتشر شده خود با عنوان «بررسی مکاتب و روش‌های تفسیری؛ به ارائه مطالب مختلفی در عرصه مطالعات قرآنی پرداخته که علاوه بر تعریف، معرفی و نقد مکتب تفسیری روایی محض، می‌توان به موضوعاتی چون تعریف مبانی تفسیر و روش‌های تفسیری و دلایل عقلی، قرآنی و روایی برگزیده بودن ائمه معصومین (ع) در تفسیر قرآن اشاره کرد.

تبیین ویژگی‌های مکتب و روش تفسیری با استناد به رهنمودهای کلی برگرفته از روایات، بررسی مکتب و روش تفسیری صحابه و طرح و نقد نظرات مختلف در این زمینه و تعریف، بررسی و نقد مکتب تفسیری باطنی محض و دلایل طرفداران آنها از دیگر موضوعات بررسی شده در این کتاب محسوب می‌شوند. جلد دوم این کتاب با موضوع «بررسی مکتب تفسیری اجتهادی و اقسام

آن» نیز در آینده‌ای نزدیک منتشر خواهد شد.